

TELİF HUKUKUNDA “GENİŞLETİLMİŞ TOPLU LİSANSLAMA”

Yönetici Özeti[i]

1. Fikri Mülkiyet Korumasının Amacı

Günümüzde geçerli olan serbest piyasa ekonomilerinin esası “serbest rekabet”tir. Bununla birlikte devletler, fikri ürünler bakımından serbest piyasanın işleyişine bilinçli bir şekilde müdahale etmekte; fikri ürünleri koruma altına alarak toplumda sosyo-kültürel, bilimsel, teknolojik ve ekonomik ilerlemeyi hedeflemektedir. Fikri mülkiyet korumasının temel iddiası, bu yolla toplumsal ilerlemenin sağlanmasıdır. Bu hedef doğrultusunda yasa koyucular, yeni ve özgün fikri ürünlerin geliştirilmesini ve toplumla paylaşılmasını, fikri mülkiyet koruması üzerinden “teşvik” etmekte ve bu faaliyeti “ödül”lendirmektedir.

Serbest piyasada mal ve hizmetlerin dolaşımı serbest olup, arz-talep dengesi sonucunda rayiç fiyat oluşur. Oysa fikri mülkiyet koruması, serbest piyasaya suni bir müdahale niteliği taşır; fikri ürünler üzerinde hukuki bir tekel tesis edilmesine imkân verir. Bu müdahale, koruma altındaki fikri ürünler bakımından rayiç fiyatın üzerinde tekelci bir fiyatın oluşmasına yol açar. Rayiç fiyat ile tekelci fiyat arasındaki “artık değer” fikri ürün sahibine aktarılır. Toplumun omuzlarına yüklenen bu maliyet, yeni fikri ürünlerin geliştirilmesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle fikri mülkiyet koruması, serbest piyasa ekonomilerinde kamçı görevi gördüğü faraziyesinden hareket edilir.

Esasen fikri mülkiyet koruması, serbest piyasanın doğal işleyişine yabancıdır ve onunla çatışma halindedir. Bu çatışmanın bedeli toplum tarafından ödenir. Ancak uzun vadede topluma fayda sağlayacağı varsayımıyla, tarihsel süreçte bu sistem benimsenmiş ve dünya genelinde kabul görmüştür. Bu nedenle fikri mülkiyet koruması, nihai olarak “kamu yararı” gerekçesine dayanmaktadır.

2. Yapay Zekânın Kültürel Yıkımı

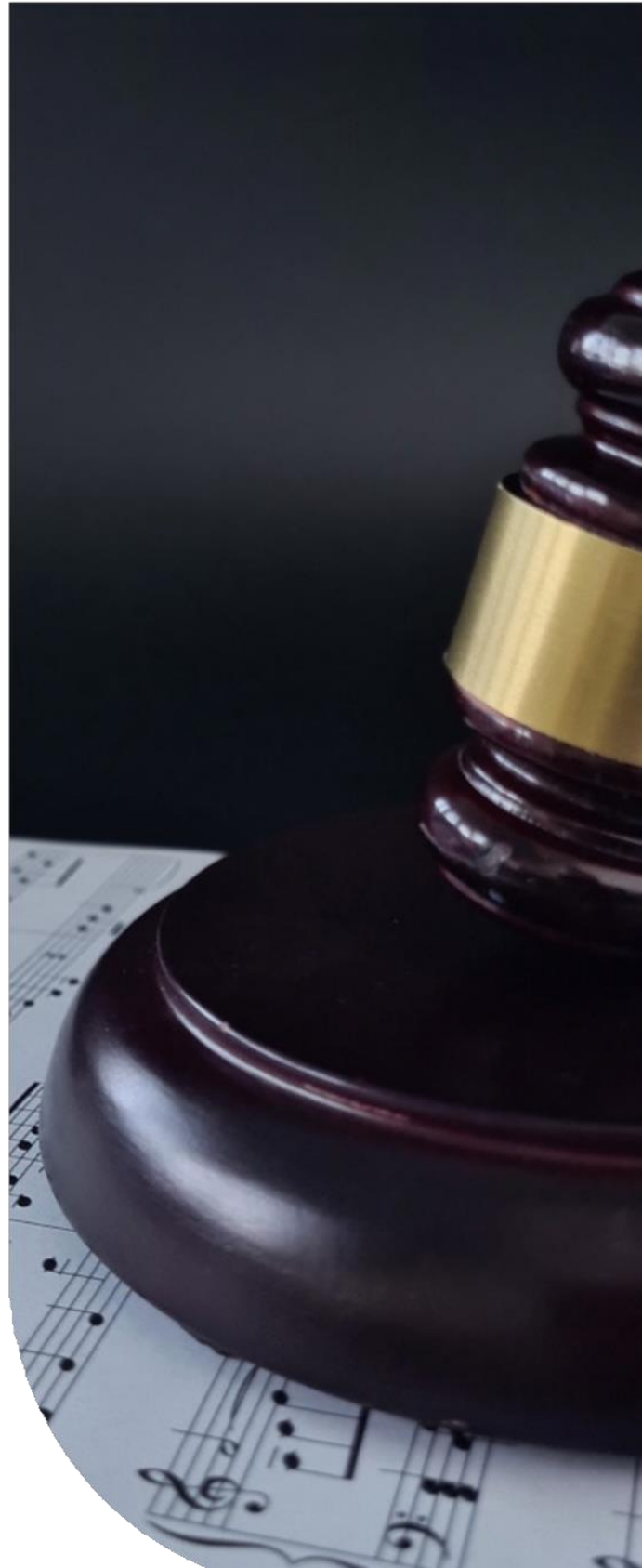
Dijital platform ve YZ alanında faaliyet gösteren büyük teknoloji şirketlerinin (big techler), Türkiye dâhil olmak üzere dünya genelinde üretilen telifli içerikleri sistematik biçimde sömürmesine karşı yasal düzenleme silahının çekilmesi artık zorunludur. Aksi hâlde orta ve uzun vadede toplumlarda "entelektüel çölleşme" yaşanması kaçınılmazdır. Bu süreç, aynı zamanda "kültürel sömürgecilik" riskini de beraberinde getirmektedir.

Bu noktada şu husus özellikle hatırlanmalıdır: Fikri ürünler yalnızca insanlar tarafından geliştirilebilir. Tabiat, hayvan veya makine -bu bağlamda YZ- tarafından ortaya konulan ürünler "fikri ürün" sayılmadığı gibi, mevcut anlayışa göre telif korumasına da tabi değildir. Dolayısıyla, bir üst başlıkta sözü edilen fikri mülkiyet koruması yoluyla sağlanan teşvik mekanizmasından yalnızca insanlar tarafından geliştirilen fikri ürünler yararlanmaktadır.

Ne var ki henüz emekleme aşamasında olmasına rağmen YZ teknolojileri, yaratıcı sektörler üzerinde şimdiden yıkıcı etkiler doğurmaya başlamıştır. YZ'nin otonomi düzeyi arttıkça, insan katkısının giderek sembolik bir nitelik kazanması ve yaratım sürecinin fiilen büyük ölçüde YZ tarafından yürütülmesi ihtimali güçlenmektedir. Böyle bir tabloda, YZ çıktılarının tamamen koruma dışında bırakılması, bu çıktılardan yoğun biçimde yararlanan kullanıcılar lehine asimetrik sonuçlar doğuracak; büyük teknoloji şirketleri ile insan merkezli içerik üreticileri arasındaki güç dengesizliğini daha da derinleştirecektir.

Başka bir ifadeyle, yasal bir müdahale yapılmadığı takdirde YZ ürünleri, insanın fikri yaratıcılığıyla meydana getirilen eserler bakımından "ikame edici" bir işlev üstlenecek; bu durum eser sahipleri aleyhine bir ortam yaratarak insan yaratıcılığının körelmesine ve nihayetinde yukarıda değinilen entelektüel çölleşmeye yol açacaktır. Oysa gerek genelde fikri mülkiyetin, gerekse konumuz özelinde telif korumasının temel işlevi, insanları fikri ürün geliştirmeye teşvik etmek ve bu faaliyetleri ödüllendirmektir.

Ünlü iktisatçı Joseph Schumpeter'ın "yaratıcı yıkım" (creative destruction) teorisinden hareket edildiğinde, YZ teknolojilerinin insan yaratıcılığını ortadan kaldırarak kendisine alan açması ihtimali daha net biçimde görülmektedir. Bunun sonucu, fikri yaratıcılığın zayıflaması ve toplumda entelektüel çölleşmenin derinleşmesi olacaktır. Zira yasal bir müdahale yapılmadığı takdirde YZ, insanı ikame etmeye başlayacak; bu duruma razı olunduğunda ise bir süre sonra YZ nitelikli veri bulamaz hâle gelecek, ürettiği çıktılar "vasat"laşacak ve insanlık bu duruma alışacaktır. Sürecin kaçınılmaz sonuçlarından biri de "kültür emperyalizmi"dir. Bu süreç fiilen başlamıştır; gerekli önlemler alınmadığı veya gecikildiği takdirde hem çölleşme hem de sömürge olgusu derinleşecek ve daha geniş bir alana yayılacaktır.

3. Yapay Zekânın Ekonomik Yıkımı

Üretken YZ'nin kültürel alanda yarattığı tahribat ölçülebilir, somut ve hızlı bir ekonomik yıkımı da beraberinde getirmektedir. Küresel ölçekte yürütülen ekonomik etki araştırmaları, yasal olarak düzenlenmemiş bir YZ ekosisteminin kreatif endüstriler üzerindeki mali sonuçlarının yıkıcı olacağını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, üretken YZ sağlayıcılarının müzik ve görsel-işitsel sektörlerdeki gelirlerinin 2023 yılında 0,3 milyar EUR seviyesindeyken, her yıl katlanarak 2028 yılında 9 milyar EUR seviyesine ulaşacağı öngörülmektedir.

Teknoloji devleri ve YZ geliştiricileri için devasa bir haksız kazanç anlamına gelen bu büyüme, eser sahiplerinin gelirlerinde doğrudan bir daralmaya yol açmaktadır. Yapılan projeksiyonlar, yaratıcıların dijital dağıtım kanallarındaki toplam gelirlerinin kısa vadede en az %30 oranında azalma riskiyle karşı karşıya olduğunu doğrulamaktadır. Bu durum, YZ çıktılarının insanın fikri yaratıcılığıyla üretilen eserleri piyasadan dışladığı bir gelir kaybı sürecini tetiklemektedir.

YZ'nin düşük maliyetli ve yüksek hacimli üretim kabiliyeti, özellikle reklam müzikleri, fon müzikleri ve düşük bütçeli yapımlar gibi segmentlerde insan yaratıcılığını ikame ederek piyasanın dışına itmektedir.

Sonuç olarak, büyük teknoloji şirketlerinin telifli içerikleri bedelsiz sömürerek elde ettiği bu ekonomik güç, içerik üreticileri aleyhine asimetrik bir pazar yapısı oluşturmaktadır. Mevcut lisanslama yöntemlerinin YZ'nin işlem hacmi karşısında çaresiz kalması, yaratıcı emeğin ekonomik değerini koruyacak ve bu devasa gelir transferini adil bir zemine oturtacak yasal bir müdahaleyi kaçınılmaz kılmaktadır.

4. Telif Yasamızda Değişiklik İhtiyacı

Hukuk devletinde toplumsal ve ekonomik ilişkiler hukuka uygun şekilde yürütülür. Sağlıklı bir ekonomik yapı, güçlü ve işleyen bir hukuki altyapıyı zorunlu kılar. Bu ihtiyaç, “yaratıcı endüstriler” bakımından kendisini daha fazla hissettirir.

İletişim ve dijital teknolojilerdeki esaslı dönüşüm 2000’li yıllardan sonra hız kazanmış; internetin yaygınlaşması bu süreci daha da ivmelendirmiştir. YZ teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte bu dönüşüm yeni bir boyut kazanmıştır. Bu teknolojik ilerlemeden en fazla etkilenen alanlardan birisi telif haklarıdır. Öyle ki, yaşanan gelişmeler telif hukukunu tarihsel bir dönüm noktasına taşımıştır. Bu nedenle dünya genelinde yasa koyucular, telif mevzuatını yeni teknolojilerle uyumlu hâle getirmek amacıyla sürekli güncelleme ihtiyacı duymaktadır.

Buna karşılık, kültür endüstrimizin hukuki alt yapısını oluşturan yürürlükteki telif mevzuatımız olan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK), yeni iletişim ve dijital teknolojiler karşısında eskimiş olup güncel ihtiyaçlara cevap verememektedir. Zira FSEK’te 2004 yılından bu yana küçük bir istisna (m. 72) dışında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Ayrıca meslek birlikleri üzerinden yürütülen toplu hak takibine ilişkin FSEK’te öngörülen sistemin sağlıklı işlememesi, kapsamlı bir revizyon ihtiyacını açık biçimde ortaya koymaktadır.

5. Genişletilmiş Toplu Lisanslamanın Klasik Telif Sistemindeki İşlevi

Dijitalleşmenin ve YZ teknolojilerinin ortaya çıkardığı telif sorunlarının çözümünde Genişletilmiş Toplu Lisanslama (GTL) sisteminin işlevsel bir araç olarak kullanılabileceği kanaatindeyiz.

Bu çerçevede öncelikle mevcut telif sisteminin işleyişine değinilmelidir. Telif haklarının münhasır niteliği (izin verme ve yasaklama) gereği, hak sahipleri meslek birliklerine üye olmaya veya üye kalmaya zorlanamayacakları gibi, (istisnai hâller dışında) haklarının takibini mutlaka bu örgütler aracılığıyla topluca yapmaya da icbar edilemez. Bu nedenle bir müzisyen, haklarının topluca takibi için bir meslek birliğini yetkilendirebileceği gibi, eserlerinin radyo-TV'lerde ya da otel, restoran ve eğlence yerleri gibi umuma açık mahallerde kullanımını bireysel olarak da takip edebilir. Tarihsel süreçte hukuki rejim bu şekilde kurgulanmıştır.

Ancak kullanıcı tarafında yer alan radyo-TV kuruluşlarının ve umuma açık mahal sahiplerinin yüzbinlerce eser ve bağlantılı hak sahibinden tek tek izin almasını gerektiren bu yapı, pratikte ciddi güçlükler doğurmaktadır. Bunun ötesinde, sahipsiz veya ticari dolaşımda bulunmayan eserlerde olduğu gibi, kullanıcıyı neredeyse imkânsızı başarmaya zorlayan senaryolarla da karşılaşılmaktadır.

Bu güçlüklerin aşılabilmesi amacıyla GTL sisteminde, yasal düzenlemeyle bir meslek birliği yetkilendirilmekte ve ilgili hak kategorisindeki tüm eserlerin ve bağlantılı hak konularının bu birlik tarafından topluca yönetileceği öngörülmektedir. Başka bir ifadeyle, ilgili meslek birliği yalnızca üyelerinin değil, üyesi olmayan hak sahiplerinin de haklarını yönetme yetkisini doğrudan yasadan almaktadır. Böylece meslek birliğinin yetkisi, üyesi olmayan kişilerin haklarına da teşmil edilerek genişletilmektedir (genişletilmiş etki). Başka bir ifadeyle, normal şartlarda hak sahibinin imzasını gerektiren yetkilendirme, GTL modelinde doğrudan yasal düzenleme ile sağlanmaktadır. Bu yönüyle yasal düzenleme, hak sahibinin iradesinin yerine geçmektedir.

Sonuç olarak sistemin içinde yer alanların yanı sıra sistem dışında kalanlara ait haklar da toplu hak takibine konu edilmekte; ilgili meslek birliği, kendisini yetkilendiren hak sahipleri adına kullanıcılarla müzakere ederek başta bedel olmak üzere lisans şartlarını belirlemektedir. Yapılan bu sözleşmelerin kapsamına, yetkilendirme yapmayan diğer hak sahiplerinin hakları da kanun yoluyla dâhil edilmekte; böylece meslek birliği ile kullanıcılar arasında akdedilen sözleşme, ilgili hak kategorisindeki tüm eserleri ve bağlantılı hak konularını kapsayacak şekilde genişletilmiş etki doğurmaktadır.

GTL'nin temel işlevleri şu şekilde özetlenebilir:
i) Toplu hak takibi sisteminin daha sağlıklı işlemesi,
ii) Telif temizliği süreçlerinde işlem maliyetlerinin düşürülmesi,
iii) Kullanıcılara hukuk güvenliği sağlanması.

6. Yapay Zekâ Çağında Genişletilmiş Toplu Lisanslama

YZ çağında telif hukukunun en yakıcı sorunlarından birisi, milyonlarca eserin aynı anda, sürekli ve çoğu zaman sınır ötesi biçimde kullanıldığı durumlarda izin ve lisanslama mekanizmalarının nasıl işletileceğidir. Bu noktada, (zorunlu) GTL benzeri mekanizmalar, hak sahiplerinin menfaatlerini göz ardı etmeksizin teknolojik gelişmeyi engellemeyecek bir ara çözüm olarak öne çıkmaktadır.

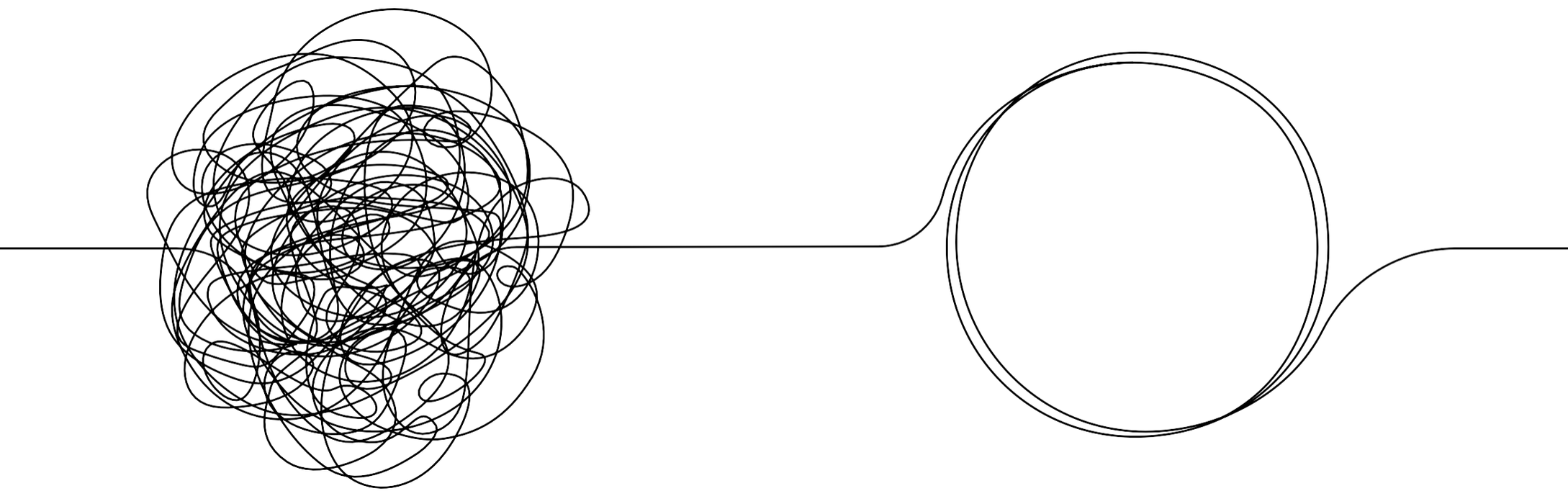
YZ girdilerinin (input) ve çıktılarının (out put) telif hukuku boyutu dünya genelinde yoğun tartışmalara yol açmaktadır. “Koru ya da koruma” ikilemi yerine, YZ girdilerinin “insanlık mirası” olarak kabul edildiği bir yaklaşım daha tutarlı görünmektedir. Eş deyişle YZ, insanların ürettiği içerikleri kullanarak geliştirildiği için “insanlık mirasına” konmaktadır. Bu çerçevede hem YZ girdileri hem de çıktıları bakımından, YZ şirketleri lisansa tabi olmalıdır.

Hem girdi hem de çıktı aşamasında milyonlarca eser ve bağlantılı hak konusunun kullanıldığı dikkate alındığında, YZ özelinde ve bununla sınırlı olarak geleneksel telif korumasındaki münhasırlık anlayışının terk edilerek sistemin tazmin amaçlı uygun bedel (equitable remuneration) modeline evrilmesini öneriyoruz. Bu amaçla Türkiye genelinde tüm eser türlerini ve bağlantılı hak kategorilerini kapsayacak şekilde YZ’yi lisanslayacak bir ortak lisanslama birliği (OLB) kurulmalı; YZ’ye özgü bu sistem zorunlu GTL modeli üzerinden işletilmelidir.

7. Sonuç ve Talep

Özetle; 5846 sayılı FSEK'te kapsamlı değişiklik ihtiyacı olmakla birlikte, YZ'nin neden olacağı öngörülen kısa vadede en az %30 olarak tahmin edilen, uzun vadede öngörülemeyen orandaki gelir kaybını engellemek ve dijital çağa uygun bir telif altyapısı kurmak adına, yasal bir değişiklikle GTL sistemine geçilmesinin öncelikli ve çok acil bir ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu yöndeki talebimiz, 2024-2028 dönemini kapsayan 12. Kalkınma Planı'nda ve 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nda belirlenmiş olan "Telif haklarında toplu hak yönetim sisteminin geliştirilmesi ve ülke genelinde adil ve yaygın bir lisanslama sistemi oluşturulması" hedefiyle de uyumludur.

[i]Bu metin, yazımı süren ve tamamlanma aşamasında olan ana raporun kısa özeti niteliğindedir.
Prof. Dr. Cahit SULUK tarafından hazırlanmakta olan ana raporun 31.01.2026 tarihine kadar tamamlanması planlanmaktadır.

Üretken Yapay Zekanın Yaratıcı Ekonomiye Yıkıcı Etkisi ve Türkiye İçin Genişletilmiş Toplu Lisanslama (GTL) Etki Analizi

Üretken yapay zeka (Gen AI) teknolojileri, yaratıcı endüstrilerde fikri yaratıcılığa dayalı eserlerin yerini alarak ciddi bir ekonomik yıkım riski oluşturmaktadır. Yapay zeka sistemleri, telifli içerikleri izin almadan ve ücret ödemeden eğitmekte, ardından bu verilerle orijinal eserleri taklit ederek piyasada doğrudan insan yaratıcılığıyla rekabet etmektedir. CISAC ve diğer küresel meslek birlikleri tarafından yapılan araştırmalar, bu teknolojinin kontrolsüz gelişiminin yaratıcıların geçim kaynaklarını yok etme riski taşıdığını ortaya koymaktadır.

1. Küresel Ekonomik Yıkım Senaryosu (2023-2028)

CISAC/PMP Strategy tarafından hazırlanan küresel etki çalışmasına göre, yapay zekanın insan eserlerinin yerini alması (ikame etkisi) nedeniyle yaratıcı gelirlerinde beklenen kayıplar şöyledir:

- **Müzik Yaratıcıları:** 2028 yılına kadar toplam gelirlerin %24'ü (€4 Milyar) risk altındadır. Beş yıllık kümülatif kayıp riskinin €10 Milyar olması beklenmektedir.

- **Görsel-İşitsel (AV) Yaratıcılar:** 2028'de yıllık €4.5 Milyar (%21) gelir kaybı riski mevcuttur. Kümülatif risk €12 Milyar seviyesindedir.

- **Dijital Kanallar:** En büyük yıkım, %30'luk bir "kanibalizasyon" (pazar payı yutma) oranıyla dijital mecralarda beklenmektedir.

Yıkımın Teknolojik Hızı: Suno AI gibi platformların her iki haftada bir tüm Spotify kataloğu kadar yeni müzik üretebilmesi, insan yaratıcılığının ticari olarak marjinalleşme riskini artırmaktadır.

Türkiye pazarında son aylarda dijital hizmet tüketiminin önemli bir kısmının beklenenden çok daha yüksek bir hızla yapay zeka ürünlerine kaydığı rapor edilmiştir.

2. En İyi Önlem: Genişletilmiş Toplu Lisanslama (GTL)

Analizler, yapay zeka eğitim verileri gibi bireysel lisanslamanın imkansız olduğu "piyasa başarısızlığı" (market failure) durumlarında en etkin çözümün **Genişletilmiş Toplu Lisanslama** (GTL) olduğunu göstermektedir.

GTL Neden Başarılıdır?

1. **Hukuki Kesinlik:** Kullanıcıların (AI şirketleri) tüm repertuara tek bir lisansla erişmesini sağlarken, CMO'lara (Meslek Birlikleri) temsil etmedikleri hak sahipleri adına da toplama yapma yetkisi verir.

2. **A.R.T. İlkeleri:** GTL modeli; **Yetkilendirme (Authorization), Ücretlendirme (Remuneration)** ve **Şeffaflık (Transparency**) ilkelerini güvence altına alır.

3. **Opt-Out (Hariç Tutma) Hakkı:** Hak sahiplerine, eserlerinin AI eğitimi için kullanılmasını reddetme hakkı tanıyarak kontrolü yaratıcıya geri verir.

Türkiye'de dijital hizmet tüketiminin önemli bir kısmının beklenenden çok daha yüksek bir hızla yapay zeka ürünlerine kayması, finansal yıkımı durdurmak için GTL modelini vazgeçilmez bir ihtiyaç haline getirmiştir.

3. Yurt Dışı Örnekleri ve Türkiye Projeksiyonu (Nüfus Oranlı Analiz)

Aşağıdaki tablo, GTL sistemine sahip ülkelerin 2024 verilerini ve Türkiye için hazırlanan 3 farklı gelecek senaryosunu karşılaştırmaktadır.

Ülke / Senaryo	Toplam Telif Geliri (Milyon €)	Nüfus (Milyon)	GTL Durumu	Kişi Başı Telif (€)
Danimarka (KODA)	171	~6,0	VAR (Nordik)	28,50
Fransa (SACEM)	1.910	~66,5	Kısmen (Sektörel)	28,72
İzlanda (STEF)	8,5	~0,38	VAR (Nordik)	22,36
Finlandiya (TEOSTO)	122	~5,5	VAR (Nordik)	22,18
İsveç (STIM)	217	~10,6	VAR (Nordik)	20,47
Norveç (TONO)	78	~5,5	VAR (Nordik)	14,18
Portekiz (SPA)	75	~10,2	Kısmen (Sektörel)	7,35
Hırvatistan (HDS-ZAMP)	29	~4,0	VAR (Yasal Temsil)	7,25
Çekya (OSA)	73	~10,6	VAR (Yasal)	6,89
Macaristan (ARTISJUS)	51	~9,9	VAR (Üç Biçimli)	5,15
Polonya (ZAiKS)	156	~37,7	Kısmen (Sektörel)	4,14
Romanya (UCMR-ADA)	45	~18,9	Kısmen (Sektörel)	2,38
TÜRKİYE (Mevcut)	37	~85,3	YOK	0,43
TÜRKİYE (İyimser)	~370	~85,3	GTL Uygulanırsa	4,34
TÜRKİYE (Makul)	~170	~85,3	GTL Uygulanırsa	2,00
TÜRKİYE (Kötümser)	~92	~85,3	GTL Uygulanırsa	1,08

A. İyimser Senaryo: "Yapay Zeka ve GTL Sinerjisi"

Türkiye'nin GTL modelini uygulayarak Avrupa'daki benzer nüfus ve pazar dinamiklerine sahip (Polonya ve Macaristan gibi) ülkelerin ortalamasına (kişi başı €4,34) ulaşmasıdır. Bu, mevcut gelirin 10 katına çıkarılması anlamına gelen bir hedeftir.

B. Makul Senaryo: "Hukuki Kesinlik ve Pazar Dengesi"

Tam pazar kapsamına ulaşılamadığı ve yeni gelir kanallarının henüz oluşturulamadığı gerçekçi bir senaryoda dahi, GTL'nin sağladığı toplu pazarlık gücü sayesinde dijital alandaki olası gelir kayıpları telafi edilebilir. Etki alanı genişletilen mecraların telif ödeme motivasyonunun artırılmasıyla birlikte, toplam gelirde yaklaşık 5 katlık bir artış sağlanması ve Avrupa'da kültür politikalarında düzenleyici devlet geleneğine sahip ülkelerden biri olan Romanya'nın kişi başı telif geliri ortalamasına yakın bir düzeye (yaklaşık €2,00) ulaşılması makul bir hedef olarak öngörülebilir.

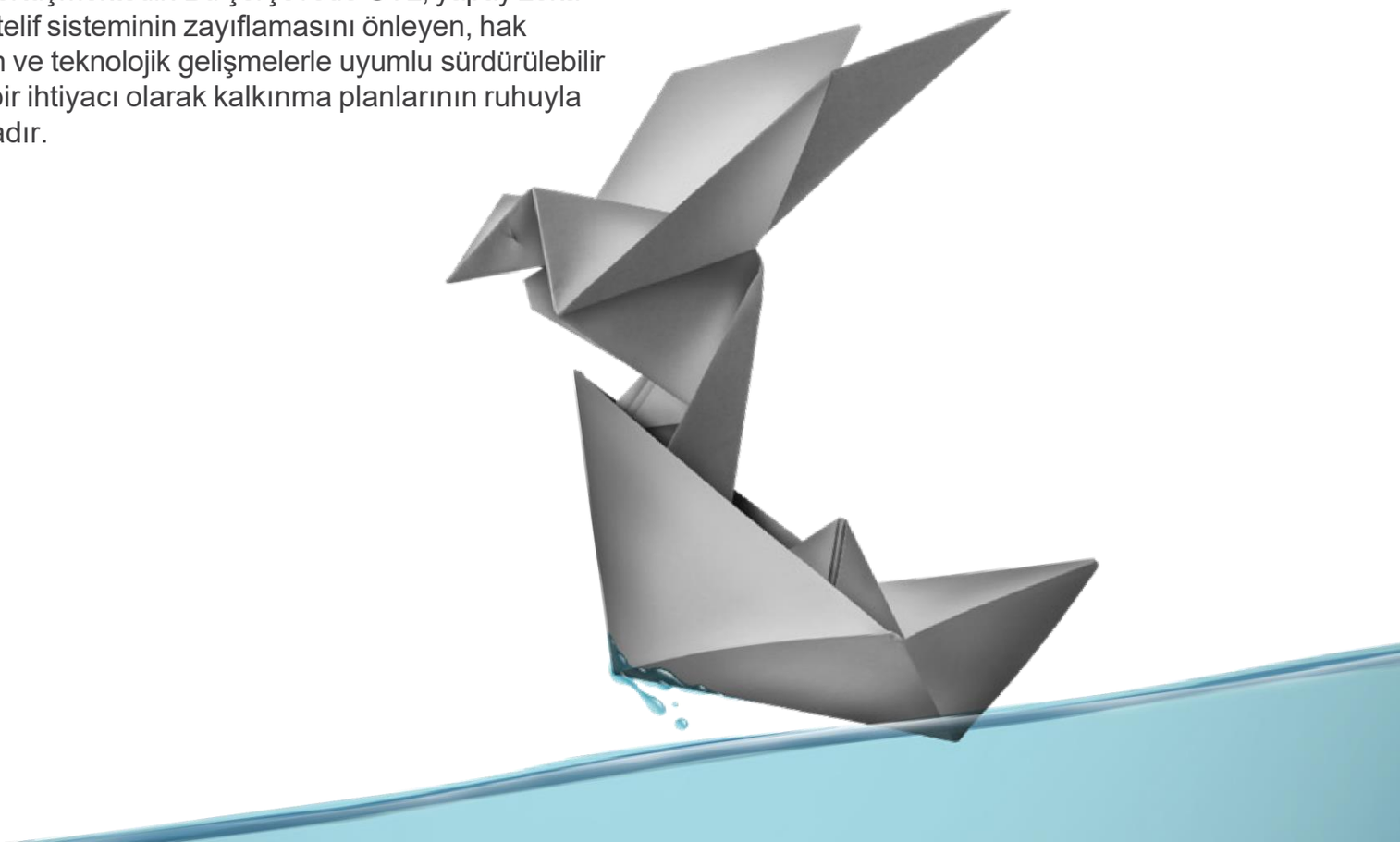
C. Kötümser Senaryo: "Savunma ve Sınırlı Gelişim"

GTL düzenlemesinin gecikmesi veya sadece dar bir alanda uygulanması durumudur.
Bu durumda bile Türkiye mevcut telif hacmini 2,5 kat artırarak kişi başı €1,1 seviyesine çıkabilir.

4. Türkiye’nin Beş Yıllık Kalkınma Planı ve GTL Kapsamında Değerlendirilmesi

Türkiye’nin 5 yıllık kalkınma planları, özellikle On İkinci Kalkınma Planı (2024–2028) çerçevesinde, telif haklarını yalnızca bireysel sözleşmelerle yürütülen dar bir hukuki alan olarak değil; yaratıcı ekonominin sürdürülebilirliğini, kültürel üretimin sürekliliğini ve adil gelir dağılımını güvence altına alan bütüncül bir sistem olarak ele almaktadır. Bu vizyonun doğal ve zorunlu sonucu olarak **Genişletilmiş Toplu Lisanslama (GTL)**, dijitalleşme, platformlaşma ve yapay zekâ temelli kullanım modellerinin hızla yaygınlaştığı günümüzde yaygın, etkin ve hakkaniyetli bir telif sistemi kurulmasının temel araçlarından biri olarak öne çıkmaktadır.

Kalkınma planlarında vurgulanan şeffaflık, izlenebilirlik ve kapsayıcılık hedefleri; bireysel müzakere ve doğrudan lisanslama modellerinin yarattığı parçalı ve eşitsiz yapılar karşısında, GTL’nin sağladığı ölçeklenebilirlik, idari verimlilik ve hak sahipleri arasında adalet ilkeleriyle doğrudan örtüşmektedir. Bu çerçevede GTL, yapay zekâ kaynaklı yıkıcı dönüşüm karşısında telif sisteminin zayıflamasını önleyen, hak sahiplerinin pazarlık gücünü koruyan ve teknolojik gelişmelerle uyumlu sürdürülebilir bir telif ekosisteminin vazgeçilmez bir ihtiyacı olarak kalkınma planlarının ruhuyla uyumlu bir çözüm modeli sunmaktadır.

5. Kritik Risk Faktörleri

• Anti-Lobi Riski (Karşı Çıkar Grupları ve Algı Yönetimi)

Tanım:
Anti-lobi riski; dijital platformlar, küresel teknoloji şirketleri, bazı kullanıcı birlikleri ve "serbest internet / inovasyon" söylemi etrafında kümelenen aktörlerin, GTL benzeri düzenlemeleri **maliyet artırıcı, inovasyon karşıtı** veya **sansürcü** olarak çerçeveleyerek karar vericiler üzerinde baskı kurmasıdır.

Riskin Kaynağı:
• GTL, yapay zekâ ve platform şirketleri açısından **bedelsiz veri erişimi döneminin sona ermesi** anlamına gelir.

• Bu aktörler, güçlü iletişim bütçeleriyle:
- "Yaratıcılara zaten dolaylı fayda sağlanıyor"
- "Yeni vergiler / yeni yükler geliyor"
- "Türkiye rekabet gücünü kaybeder" gibi argümanlar üzerinden kamuoyu ve siyaset nezdinde algı üstünlüğü kurabilir.

Etkisi:
• Düzenleme süreçlerinin gecikmesi
• GTL'nin kapsamının daraltılması
• Sembolik ama etkisiz bir modelin kabulü

Stratejik Risk:
Anti-lobi başarılı olursa, GTL bir **hak koruma aracı** olmaktan çıkıp, "uygulamada çalışmayan bir vitrin düzenlemesi"ne dönüşebilir.

• Popülist Denge Sorunu

Tanım:
Bu risk, siyasetçilerin kısa vadeli seçmen algısını, uzun vadeli kültür ve ekonomi politikalarının önüne koyması durumunda ortaya çıkar.

Riskin Kaynağı:
• GTL;
- Platformlara,
- Büyük kullanıcı gruplarına,
- Bazı ticari işletmelere **ek bir maliyet** gibi sunulabilir.

• Bu maliyet, kamuoyunda doğru anlatılmadığında "yeni zam", "ek yük", "küçük işletmeye darbe" söylemleriyle siyasallaştırılabilir.

Neden Kritik?
• Yaratıcılar:
- Sayıca dağınık,
- Örgütlü görünürlüğü sınırlı,
- Seçim davranışı açısından homojen olmayan bir gruptur.

• Buna karşın platform kullanıcıları:
- Sayıca çok,
- Sesleri yüksek,
- Kamuoyu algısında "tüketici" kimliğiyle daha görünürdür.

Etkisi:
• Karar alıcıların "risk almamak" adına düzenlemeyi ertelemesi
• GTL'nin "asgari seviyede" tutulması
• Politik sahiplenmenin zayıflaması

Stratejik Risk:
Oy kaygısı ağır bastığında, GTL kalkınma politikası aracı olmaktan çıkıp, "siyasi maliyeti düşük teknik bir düzenleme"ye indirgenir. Yapay Zeka servisleri ve müzik kullanıcılarının mali kaygılarla oluşturdukları argümanların potansiyel risk olarak görülerek, bunlara karşı kısa vadede pratik çözüm oluşturma düşüncesi, GTL'nin adaletsizliğin giderilmesi ve kayıp-kaçağın önlenmesi kapsamında kamuoyunda meşru bir zemine oturmasını engeller.

GTL yalnızca bir kültür politikası değil, doğrudan milli gelir ve ekonomik egemenlik meselesidir. Telif gelirleri döviz kazandıran ve ülke içinde kalan sürdürülebilir bir değerdir; düzenlemenin gecikmesi ise görünmez ama biriken bir siyasi maliyet yaratır. Bu nedenle asıl risk GTL'yi hayata geçirmek değil, ertelemektir. GTL, kısa vadeli popülist dengelerin değil, uzun vadeli devlet aklının ve kalkınma perspektifinin doğal bir sonucudur.

• Düşük Ödeme Riski

Tanım:
Düşük ödeme riski, GTL'nin hukuken tanımlanmasına rağmen;
• Tarife seviyelerinin çok düşük tutulması,
• Kapsamın dar belirlenmesi,
• Pazarlık gücünün etkin kullanılmaması
nedeniyle yaratıcılar açısından anlamlı bir gelir üretmemesi durumudur.

Riskin Kaynağı:
• "İlk etapta sembolik olsun" yaklaşımı
• Anti-lobi baskısıyla düşük tarifeler
• Kurumsal kapasite ve veri eksikliği
• Dağıtım mekanizmalarının geç kurulması

Etkisi:
• Yaratıcılar nezdinde güven kaybı
• "GTL işe yaramıyor" algısının güçlenmesi
• Sistemin meşruiyetinin zayıflaması

En Tehlikeli Boyut:
Düşük ödeme riski gerçekleştiğinde:
• Sistem vardır ama etkisizdir
• Bu durum, GTL karşıtlarının argümanlarını güçlendirir
• Sonraki iyileştirmeler siyasi olarak daha zor hâle gelir

6. Sonuç ve Öneriler

Türkiye'nin mevcut kişi başı telif geliri seviyesi (€0,43), zaten kırılgan olan telif ekosisteminin yapay zekâ kaynaklı baskılar karşısında kendini savunamayacak durumda olduğunu ortaya koymaktadır. Sunulan karşılaştırmalı ülke verileri, GTL'nin bir "tercih" değil, piyasa başarısızlığına verilen zorunlu bir kamu politikası cevabı olduğunu teyit etmektedir.

Yapay zekanın yaratıcılar üzerindeki yıkıcı etkisi Türkiye'de beklenenden hızlı gerçekleşmektedir. Bu yıkımı durdurmak için öneriler şu şekilde sıralanabilir;

1. GTL'nin Açık ve Kapsamlı Şekilde Mevzuata Entegre Edilmesi

GTL, yapay zekâ eğitimi ve benzeri yüksek hacimli kullanımları açıkça kapsayacak biçimde FSEK'e entegre edilmelidir.

Yetkilendirme, ücretlendirme ve şeffaflık (A.R.T.) ilkeleri normatif düzeyde tanımlanmalıdır.

2. Opt-Out Mekanizmasının Güçlü Şekilde Tasarlanması

Hak sahiplerinin iradesini koruyan, teknik olarak uygulanabilir ve şeffaf bir opt-out sistemi kurulmalıdır.

Bu, GTL'nin meşruiyetini ve toplumsal kabulünü güçlendirecektir.

3. GTL'nin Kalkınma Planlarıyla Operasyonel Olarak Eşleştirilmesi

GTL yalnızca hukuki bir düzenleme olarak değil, On İkinci Kalkınma Planı'nın kültürel ve dijital dönüşüm hedefleriyle operasyonel olarak ilişkilendirilmelidir.

4. Zaman Faktörünün Stratejik Risk Olarak Kabul Edilmesi

"Kötümser senaryonun bile olumlu olduğu" varsayımına dayanmak yerine, gecikmenin maliyeti açıkça tanımlanmalı ve karar alma süreçleri hızlandırılmalıdır.

5. GTL'nin Savunma Aracı Değil, Geçiş Mekanizması Olarak Konumlanması

GTL, yalnızca mevcut kayıpları telafi eden bir savunma aracı değil; yapay zekâ çağında telif sisteminin yeni denge noktasını kuran bir geçiş mekanizması olarak ele alınmalıdır.

TEŞEKKÜRLER